

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гуманітарний факультет

Кафедра філології

**Лексичні та граматичні трансформації в українському перекладі
«Ортодоксії» Г. К. Честертона, здійсненого Остапом Гладким»**

Студентки IV курсу

Групи ГФ17/Б

Оксани Куцяби

Науковий керівник

Доцент, кандидат філологічних наук

Ірина Дробіт

Львів 2021

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ПЕРЕКЛАД, ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ. ГРАМАТИЧНІ ТА ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	5
1.1. Поняття перекладу та перекладацьких трансформацій.....	5
1.1.1. Класифікація перекладацьких трансформацій	7
1.1.2. Перекладацькі трансформації за класифікацією Л. С. Бархударова:	8
1.1.3. Перекладацькі трансформації за класифікацією І. В. Корунця	13
1.1.4. Перекладацькі трансформації за класифікацією В. Н. Комісарова	14
2.1. Поняття граматичної перекладацької трансформації.....	16
3.1. Поняття лексичної перекладацької трансформації	17
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ І.....	19
РОЗДІЛ ІІ. АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНИХ, ГРАМАТИЧНИХ ТА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА ОСНОВІ ПЕРЕКЛАДУ «ОРТОДОКСІЇ» Г. К. ЧЕСТЕРТОНА	22
2.1. Матеріал і методика дослідження	22
2.2. Аналіз лексичних трансформацій.....	23
2.2.1. Конкретизація	23
2.2.2. Генералізація.....	24
2.2.3. Компенсація	25
2.3. Аналіз граматичних трансформацій.....	26
2.3.1. Заміна частини мови	26
2.3.2. Синтаксичні заміни в складному реченні.....	28
2.3.3. Заміна членів речення	28
2.3.4. Додавання	30
2.3.5. Опущення	31
2.4. Аналіз лексико-граматичних трансформацій	33
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ ІІ	38
Висновки.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	41

ВСТУП

Така гуманітарна дисципліна, як перекладознавство, була започаткована ще у 30-х рр. ХХ століття, та, незважаючи на те, що сама наука виникла відносно недавно та вважається молодого, за даний період часу було видано безліч робіт на тему перекладацьких трансформацій.

Так як цей розділ мовознавства вважається одним із центральних аспектів, у роботі з перекладом надзвичайно важливо бути освіченим фахівцем цієї справи та знати усі тонкощі галузі, бути обізнаним як у теоретичних, так і прикладних питаннях дисципліни.

Робота перекладача полягає у знаннях послідовностей перекладацьких операцій та передбаченні ймовірних труднощів у процесі трансформації тексту, адже лише знання іноземних мов не є запорукою грамотного перекладу: обов'язковим має бути володіння тими техніками, які забезпечують якісний перехід від мови оригіналу до мови перекладу.

Головна мета перекладу – бути точним та цілісним, максимально передати тонкощі змісту та зберегти стилістичні ознаки тексту.

Актуальність роботи полягає у тому, що в даний час фахівці, вивчаючи класифікації перекладацьких трансформацій, прагнуть генералізувати отримані знання, піднімаючи питання перекладу, та створити універсальну класифікацію.

Новизна роботи полягає в проведенні дослідження на основі художнього твору Гілберта Кіта Честертон «Ортодоксія» (Gilbert Keith Chesterton "Orthodoxy")

Об'єкт дослідження: перекладацькі лексичні та граматичні трансформації.

Предмет дослідження: перекладацькі трансформації з англійської мови на українську на прикладі художнього твору Гілберта Кіта Честертон «Ортодоксія».

Мета роботи: дослідити види трансформацій, що застосовуються при перекладі тексту з англійської мови на українську на прикладі художнього твору Гілберта Кіта Честертон «Ортодоксія».

Для реалізації мети вирішеної такої задачі:

- 1) Досліджено різні класифікації перекладацьких трансформацій;
- 2) Вибрано одну з описаних класифікацій для подальшої роботи з текстом;
- 3) Описано вживання перекладацьких трансформацій з англійської мови на українську на основі отриманих прикладів;
- 4) Проаналізовано обґрунтованість вживання тієї чи іншої трансформації.

Методи: описовий метод, метод лінгвістичного аналізу.

Теоретична важливість роботи полягає в тому, що отримані результати можуть бути враховані при подальшому розвитку теорії перекладу, зокрема питань, що стосуються можливості використання перекладацьких трансформацій і їх класифікації.

Практична важливість: дана робота може бути використана як додаткове джерело для вивчення та аналізу перекладацьких лексичних і граматичних трансформацій.

РОЗДІЛ І. ПЕРЕКЛАД, ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ. ГРАМАТИЧНІ ТА ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

1.1. Поняття перекладу та перекладацьких трансформацій

Хоч перекладознавство було започатковано відносно недавно, за цей час зросла кількість тлумачень термінів «переклад» та «перекладацькі трансформації».

Перекладом вважається відтворення оригіналу іншою мовою при збереженні єдності змісту та форми, чого можливо досягнути завдяки максимально точній трансформації змісту ідей оригінального тексту, зберігаючи при цьому характерні стилістичні особливості джерела іноземною мовою. Аби зберегти єдність та цілісність тексту, встановлення формальних еквівалентів не є обов'язковою вимогою. Порівняння засобів різних мов, у тому числі й найвіддаленіших, можливо лише завдяки порівнянням функцій, які реалізуються різними мовними засобами. Отже, точність перекладу оригінального тексту полягає у функціональній, а не у формальній відповідності оригіналу.

Саме слово *переклад* можна тлумачити по-різному. Розгляньмо два пояснення: з одного боку, переклад є продуктом діяльності перекладача – текстом, створеним усно або письмово. З іншого боку, слово *переклад* може означати безпосередньо процес створення цього продукту – діяльність перекладача, який створює текст.

За словами лінгвіста О. Д. Швейцера, переклад – це цілеспрямована дія, яка має відповідати висунутим вимогам і нормам. Вона аналізується та оцінюється для досягнення певного результату. Ці норми також містять ціннісну спрямованість перекладача, без якої нереально доступно пояснити логіку його рішень.[10]

Важливо також зазначити, що будь-який переклад – це нелегкий творчий процес, під час якого перекладач занурюється в деталі та особливості змісту тексту мови оригіналу, після якого з'являється завдання створити абсолютно новий текст мовою перекладу.

За потреби в перекладознавчих працях задля точнішої інформації використовуються такі терміни:

- Текст перекладу, або перекладений текст (ПТ) – коли йдеться про переклад в першому сенсі цього слова;
- Процес перекладу, або перекладацька діяльність – коли йдеться про переклад в іншому його сенсі.

Перекладачеві необхідно мати адекватне та цілісне уявлення і про те, і про інше, а саме про текст, створений перекладачем, і про процес його створення, тобто перекладацької діяльності.

Отже, можна узагальнити термін *переклад* як складне, багатогранне явище, яке виконує суспільно важливу функцію комунікації, полягає в процесах трансформації і передачі оригінального тексту одною мовою в перекладений текст іншою мовою, результатом чого є створення перекладу зі збереженим змістом.

Перекладацькими або міжмовними трансформаціями є перетворення, за допомогою яких можливо реалізувати перехід від семантичних мовних одиниць оригіналу до одиниць перекладу. Через те, що процес перекладацької трансформації здійснюється з семантичними мовними одиницями, які мають план вираження і змісту, він має формально-семантичний характер, тому перетворює і форму, і значення вихідних мовних одиниць.

Визначаючи перекладацькі трансформації (перетворення), Л. С. Бархударов пише: «Термін “перетворення” (або “трансформація”) може бути вжито лише в тому сенсі, в якому цей термін застосовується в синхронному описі мови загалом: мова йде про певне ставлення між двома мовними або мовленнєвими одиницями, з яких одна є вихідною, а друга створюється на основі першої. У цьому випадку, маючи вихідний текст на мові А, перекладач, застосовуючи до нього певні операції,

створює текст на мові Б, який перебуває в певних закономірних відношеннях з текстом А»¹.

1.1.1. Класифікація перекладацьких трансформацій

Як зазначалось вище, перекладацькі трансформації – це види основних і незначних змін у структурній формі мовних одиниць, що виконуються з метою досягнення вірності та точності у процесі перекладу. Вони застосовуються фахівцем або у разі несумісності виразних мовних засобів, що робить трансформацію деяких семантичних мовних одиниць мови оригіналу неможливою, або для того, щоб максимально дотриматись стилю тексту мовою оригіналу і, таким чином, зберегти засоби змістових одиниць мови оригіналу. Очевидно, що не всі змістові одиниці потребують структурної трансформації в процесі перекладу, значна частина з них також перетворюється без перешкод у мову перекладу у формі, значенні та структурі оригіналу, тобто незмінною або мало зміненою.

Перекладацькі трансформації – це прийоми перекладу, які можуть використовуватись фахівцем при перекладі різноманітних текстів, тоді, коли словесні відповідники відсутні чи не можуть бути використані в певному контексті.

Залежно від характеру мовних одиниць мови оригіналу, які вважають в операції перетворення вихідними, перекладацькі трансформації можна поділити на **лексичні, граматичні та лексико-граматичні** (в них трансформації торкаються і лексичних, і граматичних семантичних одиниць оригіналу, або ж здійснюють перехід від лексичних одиниць до граматичних і навпаки). [1]

До лексичних трансформацій у процесі перекладу найчастіше зараховують такі типи:

- Перекладацьке транскрибування і транслітерація;

¹ Бархударов Л.С. Язык и перевод. М.: Международные отношения, 1975 – с. 6

- Калькування та лексико-семантичні заміни: конкретизація, генералізація, модуляція та інші².

Граматичні трансформації, у тому числі морфологічні та синтаксичні, складаються з:

- Синтаксичного уподібнення (дослівний переклад);
- Членування речення;
- Об'єднання речень
- Граматичних замін та інших.

При подальшому аналізі різноманітних видів класифікації перекладацьких трансформацій також варто зазначити, що фахівці у сфері теорії перекладу і досі не знайшли спільного компромісу щодо самого визначення трансформації. Внаслідок цього на сьогодні існує немала кількість запропонованих вченими класифікацій, які в більшій чи меншій мірі, але відрізняються одна від одної.

Слід взяти до уваги декілька різних, але актуальних підходів до поділу перекладацьких трансформацій, яких дотримувались видатні вчені-мовознавці.

1.1.2. Перекладацькі трансформації за класифікацією Л. С. Бархударова³:

1. **Перестановки** – зміна розташування мовних одиниць у тексті мовою перекладу в порівнянні з текстом мовою оригіналу. Переважно цими мовними одиницями вважаються слова, словосполучення, частини складного речення і самостійні речення в тексті. Наприклад:

¹ A suburban train | ² was derailed | ³ near London | ⁴ last night.

⁴ Вчора ввечері | ³ поблизу Лондона | ² зійшов з рельсів | ¹ приміський потяг.

2. **Заміни** – це тип перекладацьких трансформацій, які найчастіше трапляються при перекладі. У процесі перекладу змінюватися можуть як лексичні, так і граматичні одиниці. Заміни діляться на:

² Комиссаров В. Н. Теория перевода: (Лингвистические аспекты) – М.: Высш. шк., 1990. – с.172

³ Бархударов Л.С. Язык и перевод. с. 190-231

а) заміна форм слова – граматичний тип трансформації, одним з яких, до прикладу, може бути заміна способу дієслова. У нижче наведеному зразку дійсний спосіб дієслова при перекладі перетворюється на наказовий:

We could go see a new “Star Wars” movie this Sunday afternoon. – **Ходімо** в цю неділю в кіно, щоб подивитися новий фільм «Зоряних війн».

б) заміна частин мови – граматичний тип перетворення морфологічної категорії слів, поширеними замінами яких є заміна іменника дієсловом, прикметником, займенником і навпаки заміна дієслова іменником, дієприкметником і т. д. Прикладом заміни частини мови «віддієслівного іменника» (verbal noun) на особову форму дієслова слугуватиме наступний приклад

My aunt Lilly is a heavy smoker, but all her family got used to the smoke, so they don't mind. – Моя тітка Лілі дуже **багато палить**, але вся її сім'я вже звикла до запаху диму, тому вони не проти.

в) заміна членів речення (перебудова синтаксичної структури речення). У разі заміни членів речення слова і словосполучення у тексті мовою перекладу вживаються з іншими синтаксичними функціями, ніж їх відповідники в тексті мовою оригіналу, тобто відбувається перебудова синтаксичної схеми побудови речення. До прикладу, трансформації «пасив → актив» трапляються досить часто у перекладі тексту: *He was met by his sister.* – Його зустріла сестра.

г) синтаксичні заміни в складному реченні:

- Заміна простого речення складним і навпаки:

A guy sitting next to Robert Downey Jr. is his brother (просте речення). – Хлопець, який сидить біля Роберта Дауні молодшого є його братом (складнопідрядне речення).

- Заміна головного речення підрядним і навпаки:

While I was doing my homework, Roger with a cell-phone came in. – Я робив домашнє завдання, коли увійшов Роджер з телефоном.

- Заміна сполучникового речення безсполучниковим:

It was very hot, but the windows were all shut in the bus. – Було дуже гаряче, всі вікна в автобусі були закриті

г) лексичні заміни:

- конкретизація – заміна слова або словосполучення з широким значенням на слова чи словосполучення з вузьким значенням.

He just came in. – Він тільки що прилетів

- генералізація – явище, протилежне конкретизації – заміна слова, яке має вузьке значення, словом з ширшим значенням.

She swam in Pacific Ocean, Atlantic Ocean, Indian Ocean and Arctic Ocean. – Вона плавала у всіх океанах світу.

- заміна причинно-наслідкового зв'язку – слово або словосполучення мовою оригіналу може замінюватися при перекладі лексемою або словосполученням мови перекладу, яке за логічним зв'язком визначає причину дії або стану, яке зазначалось у мові оригіналу

Lessons have begun in schools already. – Учні вже почали ходити до школи;

Почалося навчання, тому учні вже почали ходити до школи.

д) антонімічний переклад – трансформації, які полягають у переході позитивного речення в негативне чи навпаки, з негативного в позитивне, яке супроводжується заміною одного зі слів перекладеного речення мовою оригіналу на його антонім мовою перекладу

I'm not kidding. – Я серйозно кажу.

е) компенсація – Даний тип трансформації застосовується у тих випадках, коли певні семантичні одиниці мовою оригіналу з певної причини не мають відповідників у мові перекладу, а тому не можуть бути передані тими ж засобами. Аби «компенсувати» таку втрату семантичного характеру, що виникла у зв'язку з

неперекладеною чи частково перекладеною одиницею мови, перекладач передає ту ж саму інформацію будь-яким іншим чином, а також в іншій частині тексту. Для демонстрації цього типу Л. С. Бархударов використовує цитату з книги «Над прірвою у житті» Дж. Селінджера у перекладі Р. Рейт-Ковальнової на російську мову: “My parents would have about two hemorrhages apiece if I told anything pretty personal about them”

... У моих предков, наверное, случилось бы по два инфаркта на брата, если бы я стал болтать про их личные дела.

Слова *my parents* і *told* в англійській мові є абсолютно нейтральні, а слова «предки» та «болтать» -- фамільярні, однак в цьому уривку перекладачка використовувала прийом компенсації, аби вирівняти втрату фамільярності, яка була опущена в іншому місці у тексті при перекладі.

3. **Додавання** – це тип перекладацької трансформації, завдання якого полягає у відновленні при перетворенні тексту опущених в мові оригіналу так званих «доречних слів».

My father left when I was four years old. He was Lumbee and lived in South Dakota. – Мій батько пішов, коли мені було чотири роки. Він був з **племені** Лумбі та жив у **штаті** Південна Дакота. Ось тут було використане додавання, а саме слів «плем'я» та «штат», які були додані для кращого розуміння тексту.

4. Абсолютним антонімом до вищезгаданого типу трансформації вважатиметься таке явище в перекладі, як **опущення**. Цей вид базується на опущенні певних «зайвих» слів при трансформації речення чи тексту.

When my sister Tessa was my age, she fell from the tree, and very badly broke her leg. – Коли Тесса була мого віку, впавши з дерева, вона зламала ногу. Іншими словами, дана трансформація полягає в опущенні «надлишкових» слів. Опущено займенник «*my sister*» для того, аби уникнути повтору «**моя сестра**» та «**мого віку**»; опущено одиницю «*very badly*», яке не несло особливого змісту.

Такий самий погляд на класифікацію перекладацьких трансформацій мав американський лінгвіст З. Харріс (Harris). Він поділяв думку з Бархударовим та запропонував власну версію назв перекладацьких трансформацій:

1. **перестановка** елементів (John came – Прийшов Джон);
2. **субституція** (заміна) одного елемента іншим (I know the rule – Я знаю це);
3. **ад'юнкція**, додавання (Do you want this? – Чи ти хочеш це?);
4. **еліпсис**, виняток, опущення, стирання елемента (They say it's warm there right now – Кажуть, що там тепло).

Він також у своїй класифікації розглядає перекладацькі трансформації в межах синтаксичного аспекту та називає **трансформаційним методом**. Він вперше був запропонований З. Харрісом в роботі “Co-occurrence and transformation in linguistic structure”, “Language” та пізніше був розвинений його учнем Н. Хомським. [11]

Методи З. Харріса в структурній лінгвістиці, описані у його науковій роботі “Methods in Structural Linguistics” (1951) закріпили його наукову репутацію як теоретика у даній науці. У подальшій роботі над аналізом дискурсу Харріс запропонував використовувати трансформації як засіб розширення свого методу описового аналізу.

Оскільки Харріс був учителем Ноама Хомського, деякі лінгвісти сумнівались, чи трансформаційна граматика Хомського є настільки революційною, якою її зображували, але обидва вчені розробляли свої ідеї в різних контекстах та для різних цілей. Для Харріса трансформація вважається поверхневою структурою, формою речень і не є пристроєм для перетворення глибокої структури в поверхневу структуру, як це відбувається в граматичних трансформаціях.

Варто зазначити, що трансформації виявляють регулярні відповідності між синонімічними реченнями. Трансформаційний метод дає можливість об'єктивно розчленувати граматично однотипні слова на певні класи й підкласи, глибше пізнати анатомію мови.

1.1.3. Перекладацькі трансформації за класифікацією І. В. Корунця ⁴

Коротко проаналізувавши думку І.В. Корунця, описану в його підручнику «Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)», можна зробити незаперечний висновок, що переклад змістових одиниць на мовному рівні, тобто на тому рівні, до якого вони належать у мові оригіналу містить постійні перекладацькі перетворення. [7] Найбільш регулярні, якщо не найпоширеніші з них, є наступні два:

- 1) **«внутрішні»** або **неявні трансформації**, що відбуваються на лексичному / семантичному рівні цільової мови у порівнянні з відповідними одиницями мови оригіналу.

Яскравим прикладом «внутрішньої» трансформації може слугувати реалізація інтернаціоналізму через його синонімічне чи полісемантичне значення. Слова «icon», яке в буквальному значенні перекладається як ікона, може в певному контексті мати також значення «зображення», «портрет», «статуя». Будь-яка з останніх трьох форм слова ікона являє собою неявну / внутрішню трансформацію icon.

- 2) **«зовнішні»** або **явні трансформації**, що спричиняють деякі зміни у цільовій мові у порівнянні зі структурою відповідних змістових одиниць.

Зовнішні (явні) трансформації іноді можуть змінювати структурну форму змістової одиниці, що перекладається.

Проте, автор також звертає увагу на граматично та стилістично зумовлені трансформації.

Слово «Orkneys» трансформуватиметься як словосполучення «Оркнейські острови», а «Hebrides» – «Гебрідські острови», в той час, як «Labrador» перетвориться на «півострів Лабрадор», і навпаки: деякі українські

⁴ Корунець І. В. К 68 Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. -Вінниця. «Нова Книга», с. 362 - 367.

та англійські групи слів, власні імена трансформуються в цільовій мові в окремі слова: «Карпатські гори» – «the Carpathians», «the Antarctic Continent» – «Антарктика», «the Arctic Region» – «Арктика» та ін.

Окрім семантично обумовлених зовнішніх трансформацій, основну частину змістових одиниць мови оригіналу можна вірогідно перекласти мовою перекладу лише за допомогою їх структурно трансформованих семантичних еквівалентів. Такі перетворення зазвичай стають необхідними у зв'язку з різницею у засобах вираження мовою перекладу. В основному їх застосовують у таких випадках:

- 1) при антонімічному перекладі;
- 2) при передачі значення більшості пасивних конструкцій;
- 3) при перекладі речень з інвертованим порядком слів.

1.1.4. Перекладацькі трансформації за класифікацією В. Н. Комісарова⁵

Наступний розподіл перекладацьких перетворень є запропонований видатним лінгвістом В. Комісаровим та поділений залежно від характеру на такі три типи:

- **Лексичні:** маються на увазі різноманітні перетворення лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу для максимально точної передачі їх лексичного значення та змістового наповнення. До лексичних перетворень відносять транскрибування та транслітерацію, калькування і лексико-семантичні заміни: конкретизацію та генералізацію. Причиною застосування лексичних трансформацій у перекладі є незбіжність обсягу значень мовою оригіналу та мовою перекладу.

He just wasn't right for schools – Просто він не створений для школи.

⁵Комиссаров В. Н. Теория перевода: (Лингвистические аспекты). с. 172-176.

- **Граматичні:** За таким же принципом, як і лексичні перетворення, трансформації можуть вимагати додавання слів або, навпаки, опущення яких-небудь елементів. До граматичних трансформацій відносять синтаксичне калькування або ж дослівний переклад, членування речень, об'єднання речень і граматичні заміни: заміни форм слова, частин мови, членів речення.

Найпоширенішою граматичною трансформацією вважається заміна іменників дієсловами.

Julia's got this brave smile. – Джулія вміє дуже хоробро посміхатися. Іншим найуживанішим прийомом граматичної трансформації є членування речення в мові перекладу.

I felt sick, old and cold. – Я відчував себе хворим і старим. Мені було холодно.

- **Комплексні, або лексико-граматичні:** в даному типі перетворення належать водночас і до лексичних, і до граматичних одиниць оригіналу і вважаються міжрівневими, адже здійснюють перехід від лексичних одиниць до граматичних і навпаки. Внаслідок цього відбувається часткове або повне перетворення речення.

John's an ace liar. He's decided to do marketing at college and he got a few offers of places so far. – Джон просто віртуозно вміє виходити сухим із води та брехати. Він вирішив поступати на факультет маркетингу, та йому вже запропонували декілька місць у різних коледжах.

З даною класифікацією погоджувався В.С. Виноградов, згадуючи її у своїй праці «Вступ до перекладознавства». [4] Саме такого розподілу він дотримувався, піднімаючи питання особливостей аспекту перекладацьких трансформацій.

У даному дослідженні найбільше приділятиметься увага саме граматичним та лексичним трансформаціям та згодом більш детальний аналіз понять вищезгаданих видів перетворень у реченнях і текстах.

2.1. Поняття граматичної перекладацької трансформації

Грамматичні трансформації – це перетворення структури речення в процесі перекладу, враховуючи норми мови перекладу. Залежно від повної або часткової зміни структури речення трансформацію можна називати повною або частковою.

Іншими словами, граматичною трансформацією можна вважати перекладацьку заміну, внаслідок якої у процесі перетворення тексту ймовірна зміна порядку слів або словосполучень у реченні. Варто також зазначити, що граматичні трансформації розділяють на морфологічні та синтаксичні.

Звертаючи увагу на перший тип, морфологічний базується на заміні однієї частини мови іншою або декількома.

На противагу вищезгаданому типу, сенс синтаксичних трансформацій полягає у зміні певних синтаксичних функцій слів та словосполучень, які несуть за собою перебудову встановлених синтаксичних моделей у реченні.

Щодо лексико-граматичної трансформації, даний тип полягає у заміні, внаслідок якої у процесі перекладу можливе збільшення кількості слів або частин речення. Не виключається ймовірність додавання іменників, дієслів, прикметників, прийменників, словосполучень.

Звідси можна дійти до правила, що повна трансформація відбувається за умови зміни головних членів речення, а часткова – лише другорядних. Частини мови, так само як і члени речення, можуть замінюватись. Переважно це відбувається водночас.

Як і зазначалось вище, граматичними трансформаціями заведено вважати прийоми перетворення речення мовою оригіналу в синтаксичні структури, властиві мові перекладу.

Також, слід зазначити, що не менш важливим фактором при виборі граматичних варіантів у процесі перекладу є врахування основної лінії розходження граматичної будови.

Уникнення граматичних трансформацій при перекладі з мови оригіналу на мову перекладу є неможливим, адже до них відносяться перебудова речення, зміна його структури та заміни іншого типу (як синтаксичного, так і морфологічного порядку).

Додавання та опущення одного чи декількох слів також відіграють важливу роль у граматичних трансформаціях.

До граматичних трансформацій належить велика частина згаданих Л. С. Бархударовим замін, а саме: зміна порядку слів у реченні, а також заміна його структури. Сюди відносимо і зміну частин мови, членів речення, а ще додавання та опущення слів.

Лексичні чинники часто мають вплив на останні 2 прийоми граматичних трансформацій.

Проте, існують також конкретні закономірності у граматичних трансформаціях. Вони, на відміну від лексичних відповідників, не відстежуються в рамках вузького контексту.

Уявімо, до прикладу, найпростіше речення, у якого, на перший погляд, структура не відрізнятиметься від структури відповідного українського речення, але навіть воно може вимагати трансформації під час перекладу, адже залежить від ширшого контексту, стилістичних, логічних чинників тощо.

Варто наголосити, що у перекладі змістова (комунікативна) структура речення є на рівних із синтаксичною побудовою та надається вибір головних та другорядних членів речення.

3.1. Поняття лексичної перекладацької трансформації

Слід зазначити, що перекладацькі **лексичні трансформації** передбачають різноманітні зміни лексичних елементів мови оригіналу при роботі з перекладом, адже метою є передача їх стилістичних, семантичних та прагматичних особливостей за допомогою мовних відповідників. Під час роботи з даними

трансформаціями слід враховувати норми мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу.

Застосування лексичних трансформацій є доречним у тому випадку, коли мовні еквіваленти певного слова мови оригіналу неможливо використати у перекладі у зв'язку з тим, що значення контексту не є відповідним.

Безумовно, лексичний елемент не перекладається самотійно, не вникаючи в контекст речення чи тексту, де його було вжито, а враховуючи усі контекстуальні особливості та функціональні характеристики. Лише за умови дотримання точності та пошуку відповідників перекладу слів процес лексичної трансформації може вважатись успішним. Переклад фахівця буде максимально приближеним до оригіналу за умови, якщо буде передбачено та враховано максимальний об'єм характеристики слова.

Традиції вживання слів у певній сфері мовлення є однією з вагомих характеристик лексичного елемента.

Та хоч обізнаність в еквівалентах слів є вагомим перевагою, для трансформації лексики неможливо обмежуватись лише цими знаннями. Переклад лексичних елементів не завжди тягне за собою виключно пошук словникових еквівалентів, адже важливою навичкою також є вибір відповідників саме в контексті речення чи тексту, що не часто зафіксовано у словниках перекладу.

Перекладацька лексична трансформація конкретизації речення є також вагомим при роботі з вибором еквівалентних лексичних одиниць. Через те, що вона застосовується в умовах розбіжностей у функціональних характеристиках мовних відповідників лексичних елементів оригіналу та традицій мовлення.

Лексичні трансформації у процесі перетворення тексту вживаються тоді, коли не можна підібрати точного та повного відповідника або лексичної одиниці під час перекладу, адже вони змінюють не тільки зовнішню форму мовної одиниці, але й набувають нового значення, відмінного від вихідних одиниць.

Висновки до Розділу I

Відштовхуючись від вищевикладеного матеріалу про переклад та його особливості, поняття перекладацьких трансформацій та особливості лексичних та граматичних трансформацій, можна зробити наступні висновки:

Переклад — це складне, багатогранне явище, яка має на меті виконання суспільно важливої функції комунікації і яке полягає в процесі трансформації та передачі тексту з мови оригіналу в текст мовою перекладу, результатом чого є створення тексту перекладу зі збереженим змістом, максимально наближеним до оригіналу за наповненням.

Перекладацькими або міжмовними трансформаціями є перетворення, за допомогою яких можливо реалізувати перехід від семантичних мовних одиниць оригіналу до одиниць перекладу. Через те, що процес перекладацької трансформації здійснюється зі семантичними одиницями, які мають план вираження і змісту, він має формально-семантичний характер, тому перетворює і форму, і значення вихідних семантичних одиниць.

Перекладацькі трансформації — це процес перекладу, що полягає в застосуванні певних операцій таким чином, що відбувається трансформація сенсу, укладеного в початковому тексті однією мовою, в більш-менш аналогічний сенс, укладений в текст іншою мовою.

Видами основних і незначних змін у структурній формі мовних одиниць, що виконуються з метою досягнення вірності та точності у процесі перекладу, називаються перекладацькими трансформаціями.

Перекладацькі трансформації виступають у ролі прийомів перекладу, які можуть використовуватись фахівцем при перекладі різноманітних текстів, тоді, коли словесні відповідники є відсутні чи не можуть бути використані в певному контексті.

Залежно від характеру мовних одиниць, які вважають в процесі перетворення вихідними або початковими, перекладацькі трансформації можна поділити на лексичні, граматичні та лексико-граматичні.

Граматичні трансформації – це перетворення структури речення в процесі перекладу, враховуючи норми мови перекладу. Залежно від повної або часткової зміни структури речення трансформацію можна називати повною або частковою.

Уникнення граматичних трансформацій при перекладі з мови оригіналу на мову перекладу є неможливим, адже до них відносяться перебудова речення та зміна його структури.

Перекладацькі лексичні трансформації передбачають різноманітні зміни лексичних елементів мови оригіналу при роботі з перекладом, адже метою є передача їх стилістичних, семантичних та прагматичних особливостей за допомогою мовних відповідників. Під час роботи з даними трансформаціями слід враховувати лексичні та граматичні норми мови, на яку здійснюється переклад, а також культуру її узусу.

Застосування лексичних трансформацій є доречним у тому випадку, коли мовні еквіваленти певного слова мови оригіналу неможливо використати у перекладі у зв'язку з тим, що значення контексту не є відповідним.

Переклад лексичних елементів не завжди тягне за собою виключно пошук словникових еквівалентів, адже важливою навичкою також є вибір відповідників саме в контексті речення чи тексту, що не часто зафіксовано у словниках перекладу.

Перекладацька лексична трансформація конкретизації речення є також вагомою при роботі з вибором еквівалентних лексичних одиниць, через те, що вона застосовується в умовах розбіжностей у функціональних характеристиках мовних відповідників лексичних елементів оригіналу та традицій мовлення.

РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНИХ, ГРАМАТИЧНИХ ТА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА ОСНОВІ ПЕРЕКЛАДУ «ОРТОДОКСІЇ» Г. К. ЧЕСТЕРТОНА

2.1. Матеріал і методика дослідження

Для проведення дослідження було обрано твір видатного англійського письменника, філософа, літературознавця та мистецтвознавця Гілберта Кіта Честертон (1874-1936) «Ортодоксія» (“Orthodoxy”, 1908) у перекладі українською мовою Остапа Гладкого, 2019.

Твори, завдяки яким автор став популярним, є цикли детективних оповідань про отця Брауна та Горна Фішера. Також, теологічні трактати «Ортодоксія» та «Вічна людина» мали вплив на Дж. Р. Р. Толкіна та К. С. Льюїса. Честертон публікував твори у стилі фантастичної та детективної прози, а також писав поезії, п'єси, біографії та насамперед твори з християнської апологетики.

У дипломній роботі ми розглядаємо підхід перекладачів до роботи з християнською літературою, аналізуємо зміни, які текст зазнає в процесі перекладу.

База даних аналізу складається з речень тексту мовою оригіналу і відповідних йому речень мовою перекладу. Перекладацькі трансформації проаналізовано з опорою на класифікацію Л.С. Бархударова, яка була обрана за основу для даної роботи. У роботі матеріал представлений таким чином: речення з тексту мовою оригіналу, його літературний переклад, приклади знайденої трансформації з кожного речення та опис виявлених трансформацій на базі класифікації Л.С. Бархударова.

Розподіл перекладацьких трансформацій полягає у розмежуванні на лексичні, граматичні та лексико-граматичні за класифікацією Л.С. Бархударова, з якою також погоджувались В. С. Виноградов, З. Харріс, та І. В. Корунець.

2.2. Аналіз лексичних трансформацій

2.2.1. Конкретизація

1. It looks just a little more mathematical and regular than it is; its exactitude is obvious, but its inexactitude is hidden; **its wildness lies in wait.**

Воно виглядає прорахованішим і системнішим, ніж є насправді; його точність очевидна, а неточність прихована; його непередбачуваність чигає на нас у засідці.

- its wildness lies in wait - його непередбачуваність чигає на нас у засідці. – Присутнє застосування прийому трансформації загального значення дієслова “lies” на вузьке «чигає».

2. **There is** much more metaphysical subtlety in the word “damn” than in the word “degeneration.”

Існує набагато більше метафізичних тонкощів у слові «збіса», ніж у слові дегенерація».

There is – Існує – У цьому перекладі використано прийом конкретизації семантичної одиниці “**there is**” – «є» на дієслово «існує» задля збереження правильної та милозвучної побудови речення мови перекладу, а отже трансформація є лексичного характеру.

3. The men who really believe in themselves **are** all in lunatic asylums.

*Люди, які на правду вірять у себе, всі **сидять** у божевільнях.*

- Замість допоміжного дієслова **are** – бути, перекладачем було використане конкретизоване дієслово **сидіти**, адже саме це слово вживається у словосполученнях «сидіти у в’язниці», «сидіти у божевільні» і є притаманним мові перекладу.

2.2.2. Генералізація

1. Having noted that there was an arm on the right and one on the left, a leg on the right and one on the left, he might go further and still find on each side **the same number of fingers, the same number of toes**, twin eyes, twin ears, twin nostrils, and even twin lobes of the brain.

*Помітивши, що одна нога ліворуч, а друга праворуч, він піде, напевно, далі і знайде на кожній стороні **однакову кількість пальців**, а також по одному оку, вуху, ніздрі і навіть півкулі мозку.*

- Перекладач використав вид трансформації узагальнення: словосполучення «**і пальці на руках (fingers), і пальці на ногах (toes)**» він узагальнив до єдиного слова «**пальці**». Це зумовлено тим, що англійською пальці мають різну іменникову назву, а українською мовою до іменника необхідно додавати ще додаток, який конкретизуватиме, про які саме кінцівки йде мова.

Загалом це речення перекладе добре, зі збереження змісту, однак вважаємо, що його можна було б удосконалити наступним чином:

Having noted that there was an arm on the right and one on the left, a leg on the right and one on the left, he might go further and still **find** on each side the same number of fingers, the same number of toes, twin eyes, twin ears, twin nostrils, and even twin lobes of the brain.

*Помітивши, що одна нога ліворуч, а друга праворуч, він піде, напевно, далі і **знайде** на кожній стороні **однакову кількість пальців**, а також по одному оку, вуху, ніздрі і навіть півкулі мозку.*

- find on each side the same number of fingers - *знайде на кожній стороні однакову кількість пальців*. – Перекладач мав на меті точно перекласти дієслова, проте постає питання доречності звучання цього речення на мові перекладу – українській. На нашу думку, було би доречніше перекласти

одиницю “**find**” як «побачити», «помітити», «звернути увагу», тобто використати не дослівний переклад лексеми, а те, що найкраще пояснюватиме, який зміст несе в собі ця лексема, щоб якомога більше наблизити текст мовою перекладу притаманного їй звучання.

2. **Men** deny hell, but not, as yet, Hanwell.

Люди заперечують пекло, але поки що не Ганвел.

- **Men** – *люди*. У цьому реченні ми спостерігаємо лексичну трансформацію узагальнення, використану перекладачем. Однак у інших реченнях тексту мовою перекладу “men” кожного разу перекладається по-різному, наприклад у цьому реченні:

“**A man** who thinks himself a chicken is to himself as ordinary as a chicken” – «**Чоловік**, який вважає себе куркою, виглядає сам собі таким же звичайним, як курка».

Тобто у процесі перекладу ніяк не було узгоджено переклад слова “**men**”, відповідно й не використовується якесь одне позначення цього слова. У технічному перекладі така неузгодженість може привести до плутанини і може бути критичною.

2.2.3. Компенсація

1. Long words **go rattling** by us like long railway trains.

*Довгі слова **торохкочуть** повз нас, як довгі залізничні потяги.*

- go rattling – *торохкочуть* – В даному випадку застосовано прийом компенсації, адже словосполучення “go rattling” не має точного еквівалента в українській мові. Задля збереження стилістичного забарвлення словосполучення у мові перекладу, його замінено на дієслово “торохкочуть”, тому трансформація вважатиметься лексичною.

2.3. Аналіз граматичних трансформацій

2.3.1. Заміна частини мови

1. The real trouble with **this world of ours** is not that it is an unreasonable world, nor even that it is a reasonable one.

Справжня проблема з цим нашим світом не в тому, що світ нерозумний, і навіть не в тому, що він розумний.

- this world of ours – *цим нашим світом* – Присутні різні граматичні конструкції побудови речення для англійської та української мови, а саме заміна прийменника “of” на вказівний займенник «цей», адже структурі “**this world of ours**” немає точного дослівного еквіваленту, тому було застосовано прийом граматичної трансформації, а саме заміна частини мови.

2. Life **is not an illogicality**; yet it is a trap for logicians.

Життя не є алогічним, але воно ставить логікам пастку.

- is not an illogicality - *Життя не є алогічним* – У цьому реченні було дотримано норм граматичної трансформації, а саме застосовано граматичний тип перетворення морфологічної категорії слів – заміна частини мови. В даному прикладі іменник “**illogicality**” було трансформовано у прикметник «**алогічний**», що в подальшому значно спростило сприйняття змісту речення.

3. And just then, **where he most felt he was right**, he would be wrong.

І саме тоді, як найбільше переконаний у своїй правоті, він нарешті помилиться.

- where he most felt he was right – *як найбільше переконаний у своїй правоті*
– Перекладацька трансформація полягає у синтаксичній заміні

складнопідрядного сполучника “**where**” на «як», тому вважатиметься граматичною.

4. Our world would be more silent **if it were more strenuous**.

Наш світ був би набагато тихіший, якби в ньому докладали більше зусиль.

- if it were more strenuous - якби в ньому докладали більше зусиль – задля граматично правильно побудованої конструкції речення, характерного для української мови, в даному випадку спостерігається граматична трансформація, яка полягає у заміні частини мови, а саме прикметника “**strenuous**” на дієслівне словосполучення “**докладати зусиль**”.

5. A man is two men, he on the right **exactly** resembling him on the left.

*Людина - це дві людини, і та, що зліва, **по суті**, нагадує ту, що справа.*

- exactly – перекладено як *по суті* – Спостерігається лексичний прийом заміни частини мови. У цьому випадку ці одиниці не є абсолютними синонімами, адже прислівник “**exactly**” має значення «точно», в той час як у лексемі «**по суті**», яка складається з прийменника та іменника, використаній перекладачем присутнє сумнівне забарвлення, яке, ймовірно, впливатиме на стилістичне забарвлення речення. Враховуючи цей важливий фактор, дотримання еквівалентності у даному реченні ставиться під питанням, адже одиниці є різного стилістичного забарвлення.

6. It looks just a little more **mathematical** and regular than it is; its exactitude is obvious, but its inexactitude is hidden; its wildness lies in wait.

*Воно виглядає **прорахованішим** і системнішим, ніж є насправді; його точність очевидна, а неточність прихована; його непередбачуваність чигає на нас у засідці.*

- mathematical – *прорахованішим* – Застосовано лексичний прийом заміни частини мови, що також призвело до прийому генералізації. Заміна прикметника “**mathematical**”, що містить конкретне вузьке значення, на дієприкметник «**прорахованіший**», який є більш ширший за значенням.

7. Poets do not go mad; but chess-players **do**.

Поети не божеволіють, натомість шахісти цілком.

- До – *цілком* – У цьому прикладі “**do**” – це допоміжне дієслово, який використовують, аби підкреслити значення та час головного дієслова (в нашому випадку “go mad”). В українській мові ніякого відповідника не існує, тому перекладачем було використано прислівник «**цілком**», який виконує ту ж функцію підсилення, що й допоміжне дієслово.

2.3.2. Синтаксичні заміни в складному реченні

1. Most of the machinery of modern language **is labour-saving machinery**; and it saves mental labour very much more than it ought.

Більшість механізмів сучасної мови призначені на те, щоб полегшувати працю; і вони рятують нас від розумової роботи значно більше, ніж повинні.

... is labour-saving machinery - *на те, щоб полегшувати працю* – У цьому реченні спостерігається граматична трансформація, перетворення простого речення на складнопідрядне: трансформація прикметника “**labour-saving**” у складне речення з підрядним з’ясувальним сполучником.

2.3.3. Заміна членів речення

1. **Scientific phrases are used** like scientific wheels and piston-rods to make swifter and smoother yet the path of the comfortable.

Наукові фрази вживають точнісінько так, як колеса та поршні, щоб дорога, яка вже й так зручна, була ще швидша й рівніша.

- Scientific phrases are used – *Наукові фрази вживають* – Перекладач застосував прийом перетворення пасивної структури речення в

активну, через що також змінилися члени речення. “**Scientific phrases**” – підмет, а “**are used**” – присудок, тобто речення є двоскладовим, а в тексті мовою перекладу маємо односкладове дієслівне неозначено-особове речення, в якому «**вживають**» – це присудок, а «**наукові фрази**» додаток та означення, тому речення містить у собі трансформацію граматичного характеру.

2. We have all heard people cite the celebrated line of Dryden as “Great **genius is to madness** near allied.”

Ми всі чули, як люди цитують Драйдена, що «Великий геній та божевілля майже невіддільні».

- “Genius”, “to madness” – «геній та божевілля». У тексті мовою оригіналу два виділені слова – це підмет “**genius**” та додаток “to madness” (great genius is allied *to what?*), в перекладі українською мовою було використано два підмети «**великий геній та божевілля**».

3. Life is not an illogicality; **yet it is a trap for logicians.**

Життя не є алогічним, але воно ставить логікам пастку.

- yet it is a trap for logicians – *але воно ставить логікам пастку* – Відбулась заміна складеного іменного присудка “**is a trap**” на простий присудок «**ставить**». Застосування граматичного прийому заміни членів речення призвело до більш милозвучної побудови речення.

4. Poe, for instance, really was morbid; not because he was poetical, but because **he was specially analytical.**

*Едгар По, наприклад, і справді був помішаний, однак не через свою поетичність, а **через особливу аналітичність**.*

- he was specially analytical – *через особливу аналітичність* – У реченні англійською мовою “he was specially analytical” є означенням, а у реченні українською мовою «через особливу аналітичність» – додатком, відповідно відбувалася заміна членів речення з означення на додаток.

2.3.4. Додавання

1. Yet I had heard it once too often, and I saw suddenly that **there was nothing in it.**

Утім, я чув її аж надто часто, і раптом зрозумів, що в ній немає жодного смислу.

В українському перекладі було додано лексему «**смысл**», щоб передати повне значення речення й уникнути подвійного заперечення, яке притаманне українській мові та якоюсь мірою може ускладнювати розуміння тексту: «не було нічого».

2. This is the book that I have written in answer to it.

І цю книжку, власне, я і написав, щоб відповісти на нього.

У цьому реченні перекладачем було додане вставне слово «**власне**» та сполучник «**і**», щоб підкреслити та виділити факт написання Г. К. Честертоном трактату «Ортодоксія» саме як відповіді на поставлене йому питання.

3. In this remarkable situation it is plainly not now possible (**with any hope** of a universal appeal) to start, as our fathers did, with the fact of sin.

У такій незвичайній ситуації буде банально неможливо (покладаючи хоч якісь надії на загальне визнання) почати, як колись батьки, з факту гріха.

- *Хоч якісь надії* – хоч це допустовий сполучник, який було додано, для збереження змістового наповнення речення мовою оригіналу.

4. **It is true** that some speak lightly and loosely of insanity as in itself attractive

І таки правда, що декотрі невимушено й недбало розповідають про безумство як про щось привабливе у собі.

- Частка «*таки*» на нашу думку була додана, для того, щоб компенсувати нестачу підсилення головної думки речення, яка в тексті мовою оригіналу була виражена словосполученням “**it is true**” у випадку, якби перекладач використав дослівний переклад «Це правда, що..» або інверсію «Правдою є, що...».

5. Or if a man says that he is Jesus Christ, it is no answer to tell him that the world denies his divinity; for the world denied **Christ’s**.

Або якщо чоловік стверджує, що він Ісус Христос, то намарно відповісти йому, що світ заперечує його божество; оскільки світ заперечував і божество Христа.

- Для розуміння цієї трансформації варто також прочитати речення у тексті мовою оригіналу, яке передує вищенаведеному: Or if a man says that he is the rightful King of England, it is no complete answer to say that the existing authorities call him mad; for if he were King of England that might be the wisest thing for the existing authorities to do. Можемо спостерігати, що у ньому слова “**existing authorities**”, “**King of England**” повторюються двічі, як і слова “**world**” та “**Christ**”, однак слово “**divinity**” вживається один раз, що швидше за все обумовлене достатньо частими повторами інших слів, а також тим, що Г. К. Честертон хотів наголосити не на самому явищі божества, а на тому, кому воно належить – Христу. Перекладач же, ймовірно вирішив додати «божество», щоб зберегти повторення і пералелізм, однак на нашу думку, можна було цього не робити, а зберегти дослівний переклад, щоб якомога краще зберегти суть, яку намагався донести автор тексту мови оригіналу.

2.3.5. Опущення

1. The commonest kind of trouble is that it is nearly reasonable, but not quite.

Найпоширеніша проблема в тому, що він розумний, але не цілком.

- прислівник **“nearly”** пропущено. – Застосовано лексичну трансформацію, а саме опущення «надлишкової» семантичної одиниці при перекладі. Ймовірно, що, на думку перекладача, достатньо було лише слова **«цілком»** для донесення змісту речення, і стилістичне забарвлення не було втрачено внаслідок пропущення одиниці.
- опущення структурної одиниці **“it”** при перекладі речення, що також належить до граматичної трансформації.

2. It looks just **a little more** mathematical and regular than it is; its exactitude is obvious, but its inexactitude is hidden; its wildness lies in wait.

Воно виглядає прорахованішим і системнішим, ніж є насправді; його точність очевидна, а неточність прихована; його непередбачуваність чигає на нас у засідці.

- a little more – присутній лексичний прийом опущення одиниці в реченні, що, з одного боку, має на меті позбутися «зайвих» слів у реченні, проте, з іншого боку, може вплинути на його стилістичне забарвлення, наслідком чого є порушення еквівалентності перекладу.

3. Suppose some **mathematical creature** from the moon were to reckon up the human body; he would at once see that the essential thing about it was that it was duplicate.

Припустімо, якийсь математик з місяця вирішив би зміряти людське тіло; він відразу помітив би, що його істотною особливістю є симетричність.

- **mathematical creature** – *математик* - опущено одиницю creature – У даному прикладі застосовано лексичну трансформацію опущення додатку **“creature”** з дотриманням стилістичного забарвлення. У цьому випадку пропущене слово «creature» не вплинуло на зміст речення, ба більше, могло би бути зайвим у мові перекладу .

4. The long words **are** not the hard words, it is the short words that are hard.

Довгі слова – не важкі, тому що саме короткі слова важкі.

- в даному випадку перекладач застосував прийом опущення дієслова-зв'язки **to be (are) – бути**, а на його місці було поставлене тире. Також в тексті мовою оригіналу слово **“words”** було вжите три рази, а в тексті мовою перекладу лише два. Таке опущення, на нашу думку, є вдалим, оскільки, якби перекладач залишив зберіг три «слова» речення було б перенасичене лексичним повтором.

5. A Christian is only **restricted** in the same sense that an atheist **is restricted**.

Християнин обмежений лише в тому сенсі, що й атеїст.

- У цьому реченні мовою оригіналу дієприкметник **“restricted”** вжито два рази, а в реченні мовою перекладу лише один раз, відповідно було застосоване опущення, яке є типом граматичної трансформації. На нашу думку, таким чином порушується паралелізм та рівновага, яка присутні у реченні англійською мовою та відсутні у його еквіваленті українською мовою, тому для збереження змісту оригіналу, все ж варто було притримуватися дослівного перекладу, один варіант якого є:

*Християнин **обмежений** лише в тому сенсу, в якому **обмежений** і атеїст.*

2.4. Аналіз лексико-граматичних трансформацій

1. Suppose some mathematical creature from the moon **were to reckon up** the human body; he would at once see that the essential thing about it was that it was duplicate.

*Припустімо, якийсь математик з місяця **вирішив би зміряти** людське тіло; він відразу помітив би, що його істотною особливістю є симетричність.*

were to reckon up - *вирішив би зміряти* - Перекладач застосував лексико-граматичну трансформацію, а саме прийом заміни форми слова для максимально наближеного до оригіналу перекладу, адже дослівна конструкція умовного речення “**were to**” відсутня в українській мові, та згодом запропонував конкретизувати “were” за допомогою слова «вирішив». Стилiстичне забарвлення речення не було порушено у випадку застосування лексико-граматичних прийомів, а, отже, переклад максимально наближений за змістом до оригіналу.

2. At last **he would take it as a law**; and then, where he found a heart on one side, would deduce that there was another heart on the other.

Врешті-решт він визнає, що це закон; і тоді, знайшовши серце з одного боку, дійде висновку, що таке саме мусить бути з другого.

he would take it as a law - *він визнає, що це закон* – У даному реченні маємо справу з лексико-граматичною трансформацією: відбулися синтаксичні заміни в складному реченні а саме заміна простого речення складним; конструкцію “**take it as**” було змінено на дієслово «**визнає**», адже буквальний переклад даного словосполучення не мав би жодного сенсу.

3. And just then, where he most felt he was right, he would be wrong.

І саме тоді, як найбільше переконаний у своїй правоті, він нарешті помилиться.

Додавання. Перекладач додав прислівник «нарешті», замінюючи ним умовний бeб “would be”, щоб компенсувати змістове наповнення цього умовного способу. Трансформація вважатиметься лексико-граматичною, адже відбулась не лише заміна частини мови, але й додавання семантичної одиниці для збереження змісту та стилістичного забарвлення речення.

4. **It is customary** to complain of the bustle and strenuousness of our epoch.

Усі ми звикли скаржитися на велику метушню і напруженість нашої епохи.

- It is customary – *Усі ми звикли* – В даному реченні представлено перебудова синтаксичної структури речення, адже у перекладі вжито виконавця дії, замінивши безособову структуру речення. Окрім цього, також відбулась лексична заміна прикметника “customary” на дієслово «звикли» а отже відбулась лексико-граматична трансформація при перекладі.

5. But in truth the chief mark of our epoch is a profound laziness and fatigue; **and the fact is** that the real laziness is the cause of the apparent bustle.

Але насправді головною рисою нашої епохи є глибока лінь і втома; і суть у тому, що саме реальні лінощі і є причиною цієї видимої метушні.

- and the fact is – *і суть у тому* – Переклад полягає у синтаксичній трансформації структури речення, пошуку еквівалентних лексичних одиниць, типових для побудови виразу в українській мові, а, отже, відбулась лексико-граматична трансформація.

6. Take one quite external case; **the streets are noisy with taxicabs** and motorcars; but this is not due to human activity but to human repose.

Візьмімо один найпростіший приклад: ми чуємо на вулицях шум таксі та інших автівок, але головна причина цього не людська діяльність, а людська розніженість.

- the streets are noisy with taxicabs - *ми чуємо на вулицях шум таксі* – У трансформації застосовано перебудову синтаксичної структури речення, лексична заміна прикметника “noisy” на іменник “шум”, також застосовано зміну виконавців дії: підмет “streets” замінено підметом «ми», тому дану трансформацію можна вважати лексико-граматичного характеру.

7. There would be less bustle if **there were more activity**, if people were simply walking about.

Метушні було би менше, якби люди були активніші, якби люди просто прогулювалися.

- there were more activity - *люди були активніші* – Застосовано техніку заміни англійської пасивної конструкції на українську активну, внаслідок якої також перекладене речення також здобуло доповнення словом «люди», тому трансформація вважатиметься лексико-граматичною.

8. And this **which is true of** the apparent physical bustle is true also of the apparent bustle of the intellect.

І те, що стосується очевидної фізичної метушні, стосується також видимої метушні інтелекту.

- which is true of... - *те, що стосується метушні* – В даному випадку відбулась низка трансформацій у процесі перекладу речення, насамперед синтаксична зміна структури речення, характерної для української мови, адже в ній не існує точного еквіваленту для конструкції “**to be true of something**”. Вона також понесла за собою лексичну заміну слова, тому адаптацію можна вважати лексико-граматичного характеру.

9. Most of the machinery of modern language is labour-saving machinery; and **it saves mental labour** very much more than it ought.

Більшість механізмів сучасної мови призначені на те, щоб полегшувати працю; і вони рятують нас від розумової роботи значно більше, ніж повинні.

- it saves mental labour - *і вони рятують нас від розумової роботи* – У цій трансформації маємо справу зі зміною виконавця дії, що несе за собою лексичну заміну 3 ос. одн. “saves” на 2 ос. мн. «**рятують**». Наслідком цієї трансформації також є ще одна трансформація, а саме лексичне доповнення речення займенником «**нас**». Дана трансформація буде лексико-граматичною.

10. If you say “The social utility of the indeterminate sentence is recognized by all criminologists as a part of our sociological evolution towards a more humane and scientific view of punishment,” you can go on talking like that for hours **with hardly a movement of the gray matter** inside your skull.

*Якщо ви кажете: «Соціальна корисність неозначеного терміну покарання визнана всіма кримінологами частиною соціологічної еволюції на шляху до дедалі гуманнішого і науковішого погляду на покарання», то можете балакати так годинами, **не напружуючи нітрохи сіру матерію** у своєму черепі.*

- with hardly a movement of the gray matter - *не напружуючи нітрохи сіру матерію* – Даний приклад ілюструє прийом заміни, а саме заміни причинно-наслідкового зв’язку. Загалом, точний переклад міг би бути застосований у даному випадку, проте для милозвучності та характерної для української мови побудови речення, перекладач застосував лексико-граматичну трансформацію.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Підбиваючи підсумки застосування перекладацьких трансформацій у творі «Ортодоксія», перекладач використовував велику кількість трансформацій, як граматичних та лексичних, так і лексико-граматичних, що допомогло йому перекласти текст якомога ближче до змісту тексту мовою оригіналу. Також, використання лексичних перекладацьких трансформацій допомогло залишити змістове наповнення тексту, написаного Г. К. Честертоном. Завдяки застосуванню змішаних прийомів перекладу було досягнуто правильного, максимально точного та еквівалентного перекладу речень зі збереженням їхнього стилістичного забарвлення.

Висновки

Аналізуючи дані, отримані у процесі дослідження, можна зробити такі висновки. Сьогодні існує велика кількість наукової літератури, що піднімає питання особливостей перекладу та трансформацій. У даних працях представлені різні дефініції перекладу та перекладацьких трансформацій, де також розглядаються причини використання перекладацьких трансформацій і описується величезна кількість їх класифікацій. Кожна класифікація має свої відмінні риси, перегукуючись із певними аспектами синтаксису, лексики, граматики.

Процес перекладу без використання перекладацьких трансформацій, чи то лексичних, чи граматичних неможливий. У процесі перекладу з мови оригіналу на мову перекладу перекладач повинен використовувати перестановки, заміни або ж додавання та опущення. Це зумовлене принаймні тим, що українській мові притаманна інша структура побудови речення, ніж та, яка притаманні англійській мові. В. Н. Комісаров писав, що дослівний переклад – це теж трансформація при якій синтаксична структура тексту мовою оригіналу перетворюється в таку ж структуру мови перекладу, за умови, що кількість семантичних одиниць і те, як вони розташовані збігається в оригіналі та перекладі.

Було проведено розподіл перекладацьких трансформацій, що полягав у розмежуванні на лексичні, граматичні та лексико-граматичні за класифікацією Л.С. Бархударова. Аналіз перекладацьких трансформацій показав, що перекладач надав перевагу лексико-граматичним трансформаціям, адже завдяки застосуванню змішаних прийомів перекладу можна досягнути правильного, максимально точного та еквівалентного перекладу зі збереженням стилістичного забарвлення тексту.

Часто траплялися трансформації, пов'язані з лексикою: лексична заміна, опущення, додавання, конкретизація. На загал, використання перекладацьких трансформацій можна вважати успішним, адже перекладач намагався зберегти стилістичне забарвлення мови оригіналу, проте у деяких випадках длоєчніше було

би застосувати прийоми лексичних замін для досягнення милозвучності у мові перекладу.

Список використаної літератури

1. Айдарова С.Х., Мухаметзянова Л.Р., Гиниятуллина Л.М., Гарипова Г.Р. Лексико-грамматические трансформации в теории перевода и стилистике. Лекція 4, 1 с.
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод. М.: Международные отношения, 1975 – 240 с
3. Виноградов В.С. (Москва, 2001.). Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы).
4. Комиссаров В. Н. Теория перевода: (Лингвистические аспекты) – М.: Высш. шк., 1990. – 250 с.
5. Коптілов В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. К: Юніверс, 2002. 280 с.
6. Корунець І. В. К 68 Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. -Вінниця. «Нова Книга», 2003-448 с.
7. Левицька Т., А. М. Фитерман. Теорія і практика перекладу з англійської мови на українську 1963. с. 56
8. Левый И. Искусство перевода. М.: Прогресс, 1974. — 394 с
9. Приймачок, О. «Типи лексичних трансформацій у близькоспорідненому художньому перекладі». Лінгвостилістичні студії, вип. 4, 1, с. 174-80
10. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика Учебник, М.: Воениздат, 1973. - 280 с.
11. Zellig S. Harris. Co-Occurrence and Transformation in Linguistic Structure Vol. 33, No. 3, Part 1 (Jul. - Sep., 1957), pp. 283-340